FRA LAURENTIUS DE GLIUBUSCHI:
Alendar(ović), Sitović ili Šitović?

Vlado PAVIČIĆ
Ljubuški

UDK 929 L. Šitović
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 15. XII. 2007.

Fra Lovro Ljubušak je još za života stekao izniman ugled među svojom subraćom, kako zbog pastoralno-propovjedničko-odgojnog, tako i spisateljskog rada, a posebnu pozornost je izazivalo njegovo "egzotično" podrijetlo iz ljubuške muslimanske obitelji i dragovoljno konvertitstvo, koje se dogodilo koncem Morejskog rata. Kako se on na svojim tiskanim djelima i dosada poznatim rukopisima potpisivao samo vlastitim imenom i mjestom podrijetla, s objašnjenjem kod nekih životopisaca da to čini kako bi prikrio svoje muslimansko podrijetlo, to se u literaturu "uvukla" nesigurnost i nesuglasje oko njegova izvornoga prezimena. Tako su ga neki "krstili" prezimenom Šitović, drugi oblikom Sitović, a u najnovije se vrijeme pojavilo mišljenje da bi mu izvorno prezime bilo Alendar. K tome se, u dvojbi između oblika Šitović i Sitović, izvodila i kriva etimologija, pa su neki zagovornici oblika Šitović tvrdili da ga je fra Lovre uzeo prema imenu harambaše Šimuna Talajića koji mu je zarobio oca i njega držao kao taoca, dok su, pak, neki od zagovaratelja oblika Sitović isto izvodili prema zanimanju osobe koja se bavila izradom sita. Autor je, proučavajući matične knjige samostanâ u Zaostrogu i Makarskoj, pronašao ne samo upise prezimena u obliku Šitović, već i vlastoručni fra Lovrin upis gdje se on sam imenuje tim prezimenom. Radeći, nadalje, u zadarskom arhivu pronašao je upis Mehmeda Šitovića, kao bivšega zemljoposjednika upravo na ljubuško-vrgorskom prostoru i upravo u vrijeme Morejskoga rata, kada se dogodilo zarobljavanje Hasanova (fra Lovrina) oca, njegovo taoštvo i prijelaz s islama na katoličanstvo, te na temelju toga zaključuje da je fra Lovrino izvorno prezime uistinu bilo – Šitović, obeskrepljujući, istodobno, i dosadašnje etimologije njegovih prezimena.

Ključne riječi: fra Lovro Šitović, Ljubuški, Vrgorac, prezimena, franjevaštvo, Morejski rat, konvertitstvo, matične knjige.

1. Uvod: *"Pripogliubglenomu sctioczu..."*

Kao što gornjim riječima fra Lovro uvodi čitatelja u svoju *Gramatiku*,[1] s istim riječima i ja započinjem rad posvećen njemu, njemu što svojim javnim nastupom i djelovanjem pronese i prodiči ime svog rodnoga Ljubuškoga, kao nitko ni prije ni poslije njega.[2] Dapače,

[1] Šitović, 2005., 3. Zbog toga jer *"mnozi narodi...lašnje nauče Gramatiku [tj. latinski jezik] nego mi Hrvati."*, fra Lovro 1713. izdaje *Grammatica Latino-Illyrica*, za koju se općenito tvrdi da je najuspjelija i najutjecajnija gramatika te vrste od prvotiska do sredine 19. stoljeća. (Usp. Knezović, 2006., 198).

[2] Nije li svojevrsni paradoks da ime Ljubuškoga u svoju imensku formulu uvrstiše i tako mu ime pronesoše dvojica konvertita: Fra Lovro, preobraćenik s islama na katoličanstvo i Mehmed-beg Kapetanović, čiji

svojim je dosljednim potpisivanjem tiskanih djela redovničkim imenom i mjestom podrijetla[3] doveo do toga da su se dosadašnji pisci o njegovu životu i djelu na različite načine dosjećali riješiti zagonetku izvornog mu prezimena, ali je to ostajalo bez zadovoljavajućeg ishoda.

Pišući životopise pojedinih katoličkih svećenika, njihovi autori bi im, kao glavnu vrlinu, isticali djelo obraćenja i privođenja katoličkoj vjeri kojega pravoslavca (raskolnika), a još više muslimana. Kada bi, međutim, koji od tih preobraćenika i sam postao katolički svećenik i još k tome toliko *"insigni"*,[4] kao fra Lovre Ljubušak, onda je posve razumljivo da takav zaokuplja pozornost kako suvremenika, tako i kasnijih nasljedovatelja i istraživača. Upravo ta činjenica *neofitstva* i iz toga izvođeni zaključak da je nespominjanjem izvornog prezimena htio "prebrisati" svoje muslimansko podrijetlo, dovodila je do različitih pretpostavki, pa i nagađanja o njemu.

Radom u arhivima hrvatskoga primorja (franjevačkim i državnim) naišao sam na podatke za koje smatram da mogu valjano odgovoriti na istraživačko pitanje, tako neuvijeno izneseno već u samom naslovu ove radnje: Je li, dakle, *"pripoljubljeni štioče"*, fra Lovri Ljubušaku izvorno prezime bilo Alendar(ović), Sitović ili, pak, Šitović, kako su predmnijevali njegovi dosadašnji životopisci?!

2. Kratki risaj fra lovrina života

Morejski rat: Ušao kao Hasan, izišao kao Stipan

Fratar Lovro je rođen kao Hasan u muslimanskoj obitelji, pa je razumljivo da je nepostojanjem nadnevka mu krštenja u toj dobi nemoguće utvrditi i točan nadnevak rođenja, ali se ipak poznavanjem točnog nadnevka njegova krštenja u kasnijoj dobi,[5] te nadnevka

bliski predak, prema Kasimu Gujiću, prijeđe s katoličanstva na islam?! Međutim, i između njih dvojice postoji bitna razlika: Dok je fra Lovro uvijek isticao to svoje preobraćenje, Kapetanović je svakako, pa i krivotvorenjem, pokušavao zamesti trag o svome podrijetlu. Za Kapetanovića usp. Gujić, 1941., 97-104.

[3] Njegovo najznačajnije djelo *Grammatica latino-illyrica* tiskano je u tri izdanja i u sva tri potpisano s *"...a patre f. Laurentio de Gliubuschi"*. Drugo svoje djelo, *Pisma od pakla*, što *ga "...složi u hrvatski jezik i pivanje."* i tiska u Mlecima 1727., potpisuje s *"otacz f. Lovro Gliubusckoga"*, kao i treće, izdano u Mlecima 1752.: *List nauka karstjanskoga... "po otczu fr. Louri iz Gliubuskoga"*. Isticanjem svoje mjesne pripadnosti kao da hoće istaknuti nasljedovanje svoje slavne subraće prethodnika: sv. Franje Asiškoga ili sv. Ante Padovanskoga; slično, kao i subraća mu suvremenici: fra Mati (!) Brođanin, fra Ivan Stražemanac, fra Petar Radunjevčanin, itd.

[4] Soldo, 1993., 91. Atributom *insigni* (znameniti) kiti ga njegov suvremenik i subrat iz makarskoga samostana fra Nikola Gojak: *"Na svarsi febrara 1729. insigni redovnik o. p. lektur fra Lovro iz Ljubuškoga pri imenom Šitović koi je bio Turčin apak posli toliko redovnik varstan u svaku stvar da mu se nie forsi nikada u ovoj provinciji drugi naša priličan: ovi pođe pridikati korizmu u Šibenik i u malo vrimena pođe onde s ovoga svita, kojega žali sva Dalmacia zašto ne ima grada di nie pripovida i dobro činio."* Iako Gojak u svome ljetopisu spominje mnoštvo subraće, nijednoga ne obasipa ovakvim hvalospjevom, kao fra Lovru. Usp. i ASM, S-38, 9v ili l7 po novoj oznaci stranica.

[5] Crnica, 1939., 45: *"Učiteljem redovničkih novaka u Zaostrogu bio je tada o. Ilija Mamić. Ovaj Hasana pouči kršćanskoj vjeri i, kad je bio dovoljno poučen, na blagdan Očišćenja Marijina, 2. II. 1699., krsti ga u 17. godini života i stavi mu ime Stjepan."* Na žalost, u sačuvanim zaostroškim maticama toga vremena nisam pronašao upis ovoga krštenja.

njegove smrti[6] i pri tim događajima bilježenja godina starosti može analogijom utvrditi da je on rođen 1682., u samo praskozorje Morejskoga rata.

Iako su se još vidale rane prethodnoga, Kandijskoga rata, koji je donio nebrojene nevolje, užase[7] i razočaranja,[8] zvuk trublje osmanlijskoga poraza pod Bečom ponovno je digao na noge kršćanski puk ne samo s područja dodira Osmanlija i kršćanskih sila već i one dublje iz unutrašnjosti. Iako taj novi rat (Bečki ili Morejski) nije po svojoj okrutnosti bio ravan Kandijskome, ipak je s njim imao nešto zajedničko – četovanje, odnosno zalijetanje na prostor pod nadzorom protivnika, s pljačkom i robljenjem, kao neizostavnom sastavnicom i, štoviše, kao glavnom gospodarskom osnovicom sveukupnog života. Upravo je jedno od takvih bezbrojnih zalijetanja s oslobođenog područja na ono pod Osmanlijama[9] bilo sudbonosno za maloga Hasana, jer je takvom prigodom harambaša Šimun Talajić zvani Delija[10] zarobio njegova oca. Je li se to dogodilo 1690.[11] ili 1694.[12] nije posve jasno, samo je sigurno da je

---

6 Jurišić, 1999., 51 *"... umro 28. veljače 1729. u 47. godini života."* Ukoliko je to točno, onda nije jasno zašto Stari mrtvar obitelji zaostroške spominje da je fra Lovro umro na rečeni nadnevak, ali s oko 64 godine starosti?! Usp. ASZ, SMOZ, 35. i Nikić, 2004., 220. Dakle, prema tome bi bio rođen 1665. u punom jeku Kandijskoga rata. Mislim da taj broj godina u trenutku smrti nije točan, jer bi u tome slučaju Hasan i sam djelatno sudjelovao u ratnim okršajima Morejskoga rata, a ne bi kao dječak bio taocem za oca koji se otputio skupiti otkupninu.

7 Kandijski rat (1645.-1669.), vjerojatno je najsuroviji rat što se ikada vodio na prostoru od Velebita do Boke, a posebno je žestoke izljeve okrutnosti imao na području Makarskoga primorja i njemu gravitirajućega zaleđa.

8 Možda najbolje psihološko i duševno stanje kršćanskoga puka, nakon spoznaje da svi užasi i žrtve minuloga (Kandijskoga) rata ne donesoše željenoga ishoda – skidanje osmanlijskoga jarma zlosilja, oslikavaju suhoparne riječi makarskog ljetopisca pune rezignacije i razočaranja*:"1671., miseca no(vem) bra na 24. – Kako duš(!) pusti Primorje caru, a budući se zagljeo(!) zakletvom da ga neće postite(!) nikada i budući odnijo misa(l) na kom se klejo. To mi ostajemo kako riba n(a) osekli, ji (!) ti to uzdanje u svakomu."*

9 Baš iz vremena neposredno pred oslobađanje Vrgorca imamo nekoliko zapisa o tim četovanjima na području Ljubuškog: *"27. aprile 1689. – Gospodin Marko Lučić, novi kolunel, skupi 9 stotina junaka, i otiđe pod Ljubuški. I budući namamili Turke na busiju, 8 glava odsikoše, 9 živi dovedoše Turaka i dosti plina dognaše i svi se zdravo vratiše. Izvanjim se ne znalo za jednoga druga. Ovo je parva uručica."* Ili *"14. giugno 1690. – Otiđe naši nekoliko stotina Ljubuškome i udriše na dućane i zarobiše tko veće (t)ko manje, ali Jure Baranović osta čuvajući Ljubuškoga do suda Božjega."* Usp. Soldo, 1993., 63-64.

10 Njegovi su potomci danas naseljeni u Novim Selima kod Metkovića, u susjedstvu s Bebićima, čiji je pripadnik, serdar Mate, predvodio seobu kršćanskoga puka koncem 1688. iz okoline Ljubuškoga prema Pojezerju i Baćini, odakle se u daljnjem tijeku rata i oslobađanju novoga prostora raširiše prema drugim neretvanskim selima i Vrgorcu. Zanimljivo je da se pri samoj provedbi seobe Šimun ne spominje među harambašama, već nešto kasnije, istaknuvši se u daljnjemu slijedu ratnih događanja, zasigurno i činom zarobljavanja Hasanova oca.

11 Dok se za Zlatovića i Crnicu taj događaj zbio *"... po osvojenju Vrgorca (1690.)*…" (usp. Zlatović 1888., 219 i Crnica, 1939., 44), to je za Knezovića (usp. Knezović, 1996., 340), Jurišića (usp. Jurišić, 1999., 49), Nikića (usp. Nikić, 2001., 33) itd. vezano upravo za tu, 1690., godinu.

12 Lulich, 1857., 50.

otac ostavio mladoga Hasana kao taoca (zalog)[13] dok za sebe ne skupi otkupninu, i to ga je ostavio dovoljno dugo da se u njemu užeže iskra kršćanske vjere, koja nikada više neće zgasnuti. Kada je Hasanov otac izvršio obveze vezane za svoj otkup i kada je doveo sina kući, za njega je tek tada počeo nemir, koji je on nakon neduga vremena razriješio bijegom od kuće natrag harambaši Deliji.[14] Da bi izbjegao moguće neugodnosti, Delija je Hasana odveo u zaostroški samostan, gdje ga je istinama kršćanske vjere poučio i nakon toga krstio fra Ilija Mamić, na, kako rekoh, Kalandoru, 2. 2. 1699. u 17. godini i nadjenuo mu ime Stipan.[15] Tako je mali Hasan, rođen kao musliman u praskozorje Morejskoga rata, u suton tog rata postao kršćanin Stipan.

Daljnji rast u vjeri – Stipan postaje fra Lovro

Najočitiji dokaz da prijelaz maloga Hasana s islama na kršćanstvo nije bio nepromišljeni hir nezrela i lakomislena mladića i da je doista doživio temeljitu duhovnu preobrazbu jest činjenica da nakon krštenja i boravka među fratrima odlučuje odabrati svećenički i redovnički poziv. Budući da je prije stupanja u franjevački red potrebno proći "godinu kušnje" i nutarnjega preispitivanja, to je i Stipan poslan u novicijat u Našice,[16] gdje je 10. travnja 1701. obukao franjevački habit i, kao čin potpunog odricanja od navezanosti na stvari i pojavnosti ovoga svijeta i posvećenja Bogu, odabrao redovničko ime fra Lovro. [17]

Kod fra Lovrinih životopisaca nije dvojbu izazivalo samo njegovo prezime već i mjesto njegova daljnjega mudroslovnog i bogoslovnog školovanja. Ipak, opće je suglasje da se to dogodilo u Italiji i da je okončano najkasnije do 1708.,[18] jer je te godine na redodržavničkom saboru u Našicama imenovan profesorom mudroslovlja u Makarskoj, a uz

[13] Iako Stanojević tvrdi da se rob za vrijeme Morejskoga rata puštao slobodno, bez ikakva jamstva, da donese otkup i da se rijetko događalo da netko zloupotrijebi to pravilo, vidimo da tako nije bilo i u ovome slučaju. (Usp. Stanojević, 1962., 153).

[14] Njegovi se životopisci u osnovnim crtama slažu s ovakvim tijekom preobrazbe muslimana Hasana u kršćanina Stipana, osim Hivzije Hasandedića, koji pribjegava klasičnoj manipulaciji i, lažno se pozivajući na V. Vrčića, tvrdi da je Hasan bio dijete nekoga ljubuškog bega, koje su (samoga Hasana!) zarobili vrgorski kršćani i preveli na kršćanstvo, sugerirajući time nešto sasvim suprotno – prisilu u toj konverziji! To se čak "ne usuđuje" tvrditi niti Konjhodžić, koji, spominjući fra Lovru pod prezimenom Sitović, samo tvrdi da je kao talac boravio u samostanu, a ne u Talajića kući i obitelji. (Usp. Hasandedić, 1999., 117; Vrčić, 1972., 31; Konjhodžić, 1974., 63-64).

[15] Crnica, 1939, 45. Nejasno je zašto njegov najstariji životopisac, a čiji je životopis i sačuvan, kaže da je to fra Ilija obavio 1694. ?! (Usp. Vladmirović, 1770., 16).

[16] Isto. Iako bi zbog blizine rodnog mu mjesta i s tim skopčanim mogućim neugodnostima bilo razumljivo da ga starješine pošalju u novicijat u daleke Našice, treba reći da pojedini autori smatraju da je novicijat proveo u Makarskoj (usp. Bačić, rukopis, 350).

[17] Isto.

[18] Kovačić tvrdi da je školovanje u Italiji završio s odličnim uspjehom i za svećenika zaređen 1707. Usp. Kovačić, 1991., 301.

to mu je pridodana i služba odgojitelja i profesora sjemeništaraca.[19] Ukinućem tog studija u Makarskoj 1715., premješten je u Šibenik za profesora bogoslovlja, a zbog velikog ugleda pozvao ga je 1718. nadbiskup Cupilli za profesora bogoslovlja u Nadbiskupsko sjemenište u Splitu, da bi se opet, nakon ponovne uspostave mudroslovnog učilišta, vratio 1724. za profesora u Makarsku.

Za vrijeme obavljanja tih profesorskih dužnosti buknuo je još jedan rat u kojem je fra Lovre gorljivo i djelatno iskazao istinsko pregnuće za Krista izlažući svoj život smrtnoj opasnosti pri ispovijedi i dijeljenju posljednje popudbine ranjenima i onima na samrti, te pokapajući poginule, posebice pri obrani Sinja i oslobađanju Imotskoga.[20]

Uloga ispitatelja natjecateljâ za profesuru iz mudroslovlja (1723.) i ispitatelja bogoslovâ pred svećeničko ređenje (1726.), te upravitelja franjevačkog gostinjca na Dobrome u Splitu (1727.), kao posljednje službe pred konac života, svjedočanstvo je iznimna ugleda koji je fra Lovro uživao među subraćom.[21] Doda li se k tome spisateljska djelatnost[22] i propovjedničko nadahnuće[23] koje je posjedovao i znao prenijeti na svoje slušatelje, bit će dovoljno za oris glavnih naglasaka iz fra Lovrina života, okončanoga u Šibeniku, rekosmo već, *"na svarsi febrara 1729. ..."* gdje je otišao *"...pridikati korizmu..."*.[24]

Fra Lovrino prezime – dosadašnja mišljenja

Fra Lovro je svoja tiskana djela, kako već naglasih, dosljedno potpisivao redovničkim imenom i mjestom podrijetla, a i ono par nedavno pronađenih vlastoručnih potpisa bilo je napisano po istome obrascu – uz redovničko ime navođenje i mjesta podrijetla. Dakle, svi spomeni njegovih "prezimena" u izvorima na latinskom jeziku i u naslovnicama njegovih djela na istome jeziku su u obliku: *a Gliubuschi* ili *de Gliubuschi*; na talijanskom jeziku u obliku *da*

[19] Jurišić, 1999., 51. Upravo ta posljednja služba, a vjerojatno i vlastito iskustvo teškoća na početcima učenja latinskoga jezika, glavni je razlog što se prihvatio izrade gramatike istoga jezika na hrvatskom jeziku, koja je bila u uporabi dulje od jednoga stoljeća, što svjedoči o njenoj praktičnoj vrijednosti.

[20] Za te ga je zasluge opći providur nagradio s 20 kanapa zemlje u selu Bradariću kod Sinja, dodijelivši ih njegovoj nevjesti i nećakinji, novoobraćenicama, da imaju od čega živjeti.(Usp. Crnica, 1939., 47).

[21] Zbog zasluga u redu odlikovan je 1720. naslovom općega lektora i počasnoga definitora, dok mu je Sv. zbor biskupa i redovnika dopustio da se može uspeti na sve časti u Redu, osim generalstva. (Usp. Kovačić, 1991., 302)

[22] Uz djela pobrojana u bilješci br. 2, treba nadodati još i četvrto izdano u Budimu 1734.: Promišljanja i molitve… čineći put križa. Usp. Jurišić, 1999., 52, te peto, a u biti prvo, koje spominju Georgijević i Grbavac i koje je tiskano u Mlecima 1713.: *Doctrina christiana et piae aliquot cantilenae* (usp. Georgijević, 1969., 297; i Grbavac, 1990., 278), što je opet, moguće je, tiskano poslije kao dio *Lista nauka*... Nespominjanje ovih njegovih djela kod većine životopisaca i proučavatelja njegova djela upućuje na još mnoge nejasnoće vezane i uz fra Lovrin opus, a na što upozorava P. Knezović (usp. Knezović, 2000., 68), kao i Hrvatin G. Jurišić (usp. Jurišić, 1999., 57).

[23] Zlatović, 1888., 203 i 220. Fra Lovro se uz A. Della Bellu smatra jednim od najvećih propovjednika u južnoj Hrvatskoj (usp. Grbavac, 1990., 278) ili čak da je bio *"jedan od najvećih propovjednika koji su se pojavili u hrvatskom narodu."* (usp. Crnica, 1939., 48).

[24] ASM, S-38, l. 9.

Gliubuski, a naslovnici djela na hrvatskom jeziku u obliku *iz Gliubusckoga*.[25] Autori, pak, koji su pisali o fra Lovri, kao najčešće oblike njegova "prezimena" rabili su oblike Ljubuški (de Gliubuschi, de Gliubusci, iz Ljubuškog, Lubuško itd.),[26] Sitović, Šitović i u posljednje vrijeme - Alendar(ović). U daljnje razglabanje o uistinu izvornom mu prezimenu, krenimo od ovoga posljednjega.

Alendar

Od svih prezimena koja se prišivaju fra Lovri kao izvorna, Alendar(ović)[27] je svakako najrjeđa i najkasnija pretpostavka. Koliko mi je poznato, prvi je takvo mišljenje iznio jedan od najboljih poznavatelja života i djela fra Lovrina Pavao Knezović,[28] a svojski ga je prihvatio kao gotovu stvar fra Andrija Nikić.[29] Iako je Knezović već prije bio posvetio poseban rad upravo pitanju fra Lovrina prezimena,[30] ipak u njemu nije iznio tezu o prezimenu Alendar kao izvornom, već je to učinio četiri godine poslije u spomenutom radu. Osnovni argument za takvu tvrdnju mu je, čini se, pisanje fra Luke Vladmirovića i Glumčevića da je fra Lovro 1718. pokrstio Ahmeta Alendarovića iz Ljubuškoga nadjenuvši mu ime Mate.[31] Međutim, uvidom u sinjsku maticu krštenih dolazimo do nešto drugačijih podataka. Naime, tu nalazimo vlastoručni fra Lovrin upis tog čina u sljedećem obliku:*"Die 25. augusti 1720 – Ego Fra Laurentius de Gliubuschi ex Commissione b...mi (?) D[omi]ni Petri de Natalibus Vicarii Gen[era]lis Spalatensis et ex assensu P[at]ris Georgii Ivanovich Parochi sub Arce Signi baptizavi Ahmet Alendarevich Turcam de Gliubuschi in eccl[esi]a s. Marie Gratiam Signi, cui nomen fuit impositus Petrus. Patrinus fuit Illus[trissi]mus et Ecc(elentissi)mus D[ominus] Aloyzius Mocenigo 3.-us Gen[era]lis Dalm[ati]e et Albanie"*.[32] Dakle, Ahmetovo krštenje zbilo se 25. kolovoza 1720., a ne 1718., dok mu je novonadjenuto ime bilo Petar, a ne Mate. Isto je tako iz upisa vidljivo da mu je pokrštenikovo prezime upisano u obliku Alendarević, te da mu je kum bio sâm opći providur Alojzije Mocenigo III.

Već sam rekao da je jedna od najvećih zasluga i vrlina koje se ističu u životopisima katoličkih svećenika preobraćanje nekatolika na katoličanstvo, pa se tako fra Lovri ističe ovaj čin preobraćanja. Zanimljivo je da mu na istome mjestu nije u zaslugu pripisano preobraćenje na katoličanstvo nevjeste (bratove udovice) i njene kćerke, odnosno njegove

[25] Knezović, 2000., 69.

[26] Knezović, 1996., 338.

[27] Alendar bi bila izvedenica od tur. alemdar←ar. 'alam i perz. dar (←dašten) u značenju zastavnik, barjaktar, stjegonoša. Usp. Nosić, 1998., 170 i Klaić, 1983., 46.

[28] Knezović, 2000., 71.

[29] Nikić, 2001., 5; Šitović, 2001., VII.

[30] Knezović, 1996., 337-341.

[31] Vladmirović, 1770., 18*:"20. 1718. P. Laurentius Sitovich Gliubuski convertit, &baptizavit Amet Alendarovich de Gliubuski, cui in baptismate posuit nomen Matthaeus."* Usp. i Vladmirović, 2006., 328.

[32] DAZ, MK Sinj, I, 137.

nećakinje, koja je poslije postala redovnica, a što se možda dogodilo istodobno kad i Ahmetovo pokrštenje.[33] Što se dalje dogodilo s preobraćenikom Matom, odnosno Petrom, ne znam, samo znam da mu ni pod tim, niti pod bilo kojim drugim imenom i prezimenom više nigdje ne nalazim spomena.

Na temelju iznesenoga dalo bi se zaključiti samo toliko da je još prije tri stoljeća u Ljubuškom postojao muslimanski rod Alendarovića, kao što uostalom postoji i danas, samo sa skraćenim oblikom imena – Alendar, te da im je jedan pripadnik pred nepuna tri stoljeća promijenio vjeru. Budući da se nigdje ne navodi da su fra Lovro i Ahmet bili u nekome srodstvu i da znamo da su fra Lovrini brat i otac već tada bili među mrtvima, to smatramo da činjenica pokrštavanja jednoga muslimana podrijetlom iz njegova rodnoga mjesta nije dovoljno čvrst argument za tvrdnju o istovjetnosti prezimena krstitelja i pokrštenoga.

Sitović

Ovaj oblik fra Lovrina prezimena ponajviše rabe autori iz Bosne i Hercegovine,[34] još od Ivana Frane Jukića 1851.,[35] preko Herte Kune[36] i Arhanđela Nuića,[37] pa do recentnijih Lovrenovića[38] i Veselka Koromana 1996.,[39] uz gdjekoju iznimku, primjerice: Nazečić,[40] Alilović,[41] Hasandedić.[42] Postavlja se pitanje otkuda oblik Sitović, pa da pojedini pisci o fra Lovri uporno ustrajavaju na njemu sve do najnovijih vremena. Čini mi se da se taj oblik "uvukao" u literaturu, rekao bih, svojevrsnom zavedenošću, za koju "krivnja" pada na fra

[33] Usp. Crnica, 1939., 47. Odmah iza upisa Ahmetova krštenja slijedi upis još jednoga krštenja što ga je obavio fra Lovro istoga dana i na istome mjestu, a odnosi se na krštenje Ante Markovića, sina Antina i žene mu Ane, dok je kum bio Franjo Tomašević. Usp. DAZ, MK Sinj, I, 137.

[34] Naravno, ne samo autori s toga prostora, već i s područja Dalmacije, kao što svjedoči i recentni primjer fra Vicka Kapitanovića, današnjeg pripadnika Redodržave Presvetog Otkupitelja, koja je odcjepljenjem 1735. od matice Bosne Srebrne baštinila prostor na kojem je djelovao fra Lovro. Usp. Kapitanović, 2007., 347.

[35] Jukić, 1973., 256.

[36] Kuna, 1961., 122-175; Kuna, 1977., 22. Vezano za Hasanovo (fra Lovrino) taoštvo, ona veli, za razliku od svih drugih životopisaca (osim, dakako, Konjhodžića, te Lovrenovića), da ga je dopalo provesti ga u samostanu, a ne u kući i obiteljskom okruženju onoga koji mu je zarobio oca, kod Talajića. Ona, k tome, iznosi i pretpostavku da se netko u fra Lovrinoj obitelji bavio izradom sita, što je motiviralo i nastanak prezimena. Međutim, tu je pretpostavku u fra Lovrinu slučaju P. Knezović uvjerljivo pobio. Usp. Knezović, 2000., 72.

[37] Nuić, 1939., 76-100.

[38] Lovrenović, 1982, 31, 90-91. I Lovrenović govori o tome kako je predan franjevcima na čuvanje, kojima je kasnije natrag opet pobjegao.

[39] Koroman, 1996.

[40] Knezović, 1996., 339.

[41] Alilović, 1986., 38-39. Iako on u naslovu natuknice rabi oba prezimena, dalje piše samo Šitović.

[42] Hasandedić, 1999., 117.

Luku Vladmirovića kao autora najstarijih,[43] sačuvanih fra Lovrinih životopisa, a na koje se, najvjerojatnije, pobornici ovoga oblika oslanjaju. Naime, fra Luka u svom prvom fra Lovrinu životopisu na latinskom jeziku njegovo ime piše kao *Asan Sitovich de Gliubuski* i *P. Laurentius Sitovich de Gliubuski.*[44] Da se ovi zapisi ne mogu čitati kao Sitović, nego kao Šitović, uvjerljivo dokazuje P. Knezović obrazlažući to činjenicom da se grafem **s-** na početku riječi ispred vokala, prema venetskoj normi, koja je najčešće rabljena u Dalmaciji, ostvaruje kao fonem **š-**.[45] U drugom životopisu, ovaj put na hrvatskom iz 1775., taj autor piše: *"F. Lovre Sitovich od Gliubusckoga...naiposli (!) umri u Sibeniku."*[46] I u ovom slučaju Knezović s lakoćom dokazuje da je ispravno čitanje Šitović, što je vidljivo i iz samog načina pisanja grada u kojem je fra Lovro umro: Sibenik = Šibenik.[47]

Budući da je Knezović uvjerljivo dokazao da ni u prvom niti u drugom slučaju ispravno čitanje ne može biti Sitović, već Šitović, to je jasno da ovaj oblik njegova prezimena ne samo da ne može biti izvoran, nego ni uopće u govoru rabljen.

Šitović

Najveći broj pisaca o fra Lovri ipak je rabio ovaj oblik njegova prezimena, iako nisu bili načistu o tome je li mu ono i izvorno. Prvi je njegovo prezime u ovome obliku donio, rekli smo već, subrat mu i suvremenik fra Nikola Gojak (1680.-1773.), i to bilježeći njegovu smrt u svojoj kronici. Budući da je to donio bosaničnim pismom, gdje se jasno razlikuje pisanje slova [s] i [š], to nema nikakve dvojbe o tome je li oblik Sitović ili Šitović.

Pa ako je fra Lukina nestalna grafija fonema [š] mogla zavesti kasnije pisce u bludnju o ispravnosti oblika Sitović/Šitović, to kod pisca latinske gramatike s konca 18. st. fra Josipa Jurina te dvojbe nema: On glas [š] uvijek piše slovima /sc/! Tako na nekoliko mjesta spominje i fra Lovru: *Otacz Lovro Gliubuscanin, Scitovic, P. Laurentius Scitovichius* itd.[48]

Pojavom Zlatovićeva teksta o fra Lovri u *Franovcima* 1888. u kojem donosi niz novih podataka o fra Lovri i najcjelovitijeg fra Lovrina životopisa iz pera A. Crnice 1939., te Knezovićeva iz 1996., činilo se da su razriješene sve dvojbe oko ispravnosti oblika Sitović/Šitović. Kada se, k tome, 2000. pojavio novi Knezovićev rad o fra Lovri, činilo se da su daljnje rasprave oko dvojbe Sitović/Šitović bespredmetne, jer ni jedan oblik ne bi bio njegovo izvorno prezime, jer bi to bilo prezime Alendar(ović). No, je li tome tako?!

[43] Po svemu sudeć prvi fra Lovrin životopis napisao je na talijanskom njegov suvremenik, subrat i kolega na profesuri fra Antun Bandić (što spominje i sam fra Luka) i koji se čuvao u živogoškom samostanu, ali, na žalost, nije do sada pronađen ni tu, niti u kojem drugom samostanu. Usp. Knezović, 1996., 338.

[44] Vladmirović, 1770., 16 i 18.

[45] Knezović, 2000., 71.

[46] ISTO.

[47] ISTO.

[48] ISTO.

Ipak Šitović

"… i njegove zakonite žene Dujmuše Šitović".

Pišući prije tridesetak godina o fra Lovri, i Jakša se Ravlić susreo s dvojbama o njegovu prezimenu, pa je za njihovo valjano razrješenje zaključio da *"treba pregledati arhiv samostanâ gdje je živio i radio."*[49]

Ne znajući tada ni za dvojbe oko fra Lovrina prezimena niti za Ravlićev naputak o pravcu njegova rješavanja, ja sam prije desetak godina radom na matičnim knjigama u zaostroškom arhivu naišao na upis prezimena Šitović: *"Adi 16. aprile 1699. – Karsti ja fra Stipan Tvartković parok od Vargorca Tadiju sina Dujma Dodiga i njiegove (!) zakonite žene Dujmuše Šitović. Bi kum Rado Miletić."*[50] Ovaj mi podatak tada nije bio zanimljiv zbog prezimena Šitović, već zbog proučavanja ljubuške antroponimije, te zbog činjenice da se u njemu spominje čuveni serdar Rade Miletić. Iz upisa je vidljivo da nije spomenuto majčino, odnosno supruzino ime, već je po mužu Dujmu prozvana Dujmuša, ali joj je, što je najznačajnije, upisano prezime Šitović, i to najvjerojatnije djevojačko. Daljnjom raščlambom iste matice utvrdili smo da je Dujmuši pravo ime bilo Kata.[51]

Dakle, u vrijeme Hasanove preobrazbe u Stipana, odnosno fra Lovru, u Vrgorcu[52] se pojavljuje Kata Šitović, koja u kršćanskom braku s mužem Dujmom krsti sina Tadiju i biva kuma na krštenju djetetu iz, također vrgorskoga, roda Živkovića.[53] Kako protumačiti tu činjenicu? Je li Kata bila muslimanka, možda u srodstvu s malim Hasanom, koja je u vrijeme burnih ratnih zbivanja i potiskivanja Osmanlija prema istoku prešla na katoličanstvo i s Dujmom Dodigom zasnovala kršćanski brak? Ostavljajući to pitanje otvorenim, naglasimo da je za našu raspravu bitno postojanje prezimena Šitović koncem 17. stoljeća, upravo na vrgorsko–ljubuškom pograničju.

"Ja fra Lovro Šitović iz Ljubuškog..." – prvi vlastoručni fra Lovrin upis prezimena

Iako je P. Knezović bio donekle skeptičan prema Ravlićevu pozivu da se pretragom po arhivima samostanâ gdje je fra Lovro živio i radio pokuša pronaći rješenje bar njegova pravog, izvornog prezimena,[54] ja sam se ipak odlučio krenuti u arhiv makarskog samostana

[49] Ravlić, 1973., 190.

[50] ASZ, ŽM 198, f. 107. Upis je bosanični i nema nikakve dvojbe je li Sitović ili Šitović.

[51] Isto, f. 105: *"Na 9. xbra 1704. – Karsti ja f. Pava Mravičić Katu ćer Ivana Živkovića iz Vargorca i njegove zakonite žene Mande. Bi kuma Kate (?) Dujma Dodigovića žena iz Vargorca."* Upis je prilično nečitak, ali se kod kume najvjerojatnije radi o imenu Kate.

[52] Naznaka iz Vrgorca može se odnositi i na vrgorsku okolicu, jer znamo da su Dodizi bili žitelji vrgorskog sela Milošića, koje je bilo smješteno visoko u brdu pod liticama Zveča, dijeleći prostor s Ercezima. Odatle su, skupa s njima, odselili niže k Jezeru i preko granice k polju Rastok, uglavnom u ljubuško selo Prolog, te nešto razasutih iveraka po okolnim selima.

[53] Osim Tadije znam da su Dujam i Kata imali i kćer Vidosavu, koja se 1724. udaje za Ivana Čotića Bartulova iz Seoca. ASZ, ŽM 210, 41r.

[54] Čini mi se vrlo mogućim da bi se pomnjivim pregledom rukopisa u šibenskom, splitskom i makarskom samostanu, te "ulaženjem" u fra Lovrin rukopis, pronašao i koji njegov spis, propovijed primjerice.

i pregledati tamošnje matice, ne bih li ipak pronašao koji njegov upis u njima. Usmjerivši svoju pozornost posebice na razdoblje u kojem je on boravio u tamošnjem samostanu, ubrzo sam naišao na upis krštenja što ga je on obavio, ali i ovaj put potpisan kao fra Lovre Ljubušanin: *"Die 27. octobris 1714. – Ja fra Lovro Ljubušanin karstih Šimuna sina Mattija Glavinovića iz Kotišine i njegove žene zakonite Cvite. Kum bi Pavao Čović."*[55] Dakle, u pauzi između svojih glavnih zaduženja, profesure i odgoja sjemeništaraca, fra Lovro je uspio obaviti i jedno krštenje, potpisujući se kao Ljubušanin.

Lagano sumnjajući da ću uspjeti pronaći koji upis s pravim prezimenom, ako uopće više i pronađem koji, nemalo sam se iznenadio kada sam samo nekoliko upisa dalje, na sljedećoj stranici, naišao na ono što je svim njegovim životopiscima nedostajalo – vlastoručni upis fra Lovrina prezimena: *"Adi 2. di 9bra 1714. – Karsti ja fra Lovro* ***Šitović*** *u carkvi s. Antuna u Kotišini Ivanicu kćer Stipana Ivančevića i njegove zakonite žene Druže. Kuma bi Anna Sarzića iz Kotišine."*[56] Budući da je upis bosanični (osim nadnevka), to nema nikakve dvojbe o kojem se obliku prezimena, što ga fra Lovro upisa vlastoručno, radi – Šitović!

Iako sam maticu pregledao u cijelosti, nisam više pronašao ni jednoga njegova upisa, ali su nam i ova dva dragocjena, napose ovaj drugi, jer imamo dokaz o tome kako je sam fra Lovro vlastoručno upisivao svoje prezime.

Mehemet Scitovich

Iako su Mlečani na jadranskom dijelu bojišnice u Morejskom ratu ostvarili značajna prostorna zauzeća, ipak su se nakon Karlovačkoga mira i tada povučene granične crte (*linea Grimani*), morali povući sa značajnog dijela toga područja. Do sada se znalo da je uplivom Dubrovačke Republike *Serenissima* morala napustiti prostore koji su joj osiguravali zemnu susljednost od Neretve do Boke, ali se nije znalo da je Osmanlijama natrag prepustila i značajan dio ozemlja između Vrgorca i Neretve, a na prostoru Ljubuškog s desne strane Trebižata. Uvriježilo se bilo mišljenje da je granica tada povučena, a koja i danas ide istim pravcem dijeleći RH i BiH, bila u skladu s načelom *uti possidetis*,[57] tj. da je Mlečanima ostao prostor koji su u ratu zauzeli. Međutim, uvidom u spise općih providura pronašao sam mnoštvo investitura koje se odnose na posjede smještene u selima s desne strane rijeke

[55] ASM, S-46, 27r. Osim uvoda, gdje na latinici donosi upis nadnevka, ostali dio upisa je bosanični. Zanimljivo je ovdje uočiti oblik upisa – Ljubušanin, a ne Ljubušak! Bi li se to moglo dovesti u korelaciju sa "sitnicom" što ju je zamijetio Džaja, kako je u predosmansko vrijeme u domaćim vrelima prevladavao oblik u Bošnjanin, dok je oblik Bošnjak nastao tek za njihove vlasti?! Usp. Džaja, 2000., 222.

[56] Isto, 28v. Kao i prethodni, i ovaj je upis bosanični, osim upisa nadnevka na početku. Ne mogu ni ovom prigodom neizraziti zahvalnost Žarku Despotu i posebice Nikoli Mandiću, nestoru hercegovačkog prezimenoslovlja, koji su se prvi pozabavili zaostroško–makarskim maticama i čiji su mi rukopisi bili vrijedan vodič u vlastitom iščitavanju tih matica!

[57] Kao jedan od uvjeta za otvaranje mirovnih pregovora sultan se morao pismeno obvezati da prihvaća načelo *uti possidetis,* međutim ono nije dosljedno primijenjeno na Veneciju. Usp. Stanojević, 1962., 170.

Trebižata, od Klobuka do Zvirića,[58] nekoliko kilometara sjevernije od sadašnje granice, koja se "izdigla" na sjeverne obronke lanca brda koji s juga opasuju ljubušku kotlinu.[59] Dakle, Mlečani su bili zauzeli značajan dio prostora koji je ostao u današnjoj Hercegovini, odnosno općini Ljubuški.

Među tim investiturama posebnu pozornost mi je privukla ona izdana u Čitluku 28. lipnja 1694., kojom se dodjeljuju posjedi Marinu Oršuliću[60] na više mjesta. Uz one u Novim Selima, Borovcima i Desnama, tu je i *"...Item campi sei in Jeserze sotto Vargoraz furono di Mehemet(!)* ***Scitovich****..."*. Da se radi o Mehmedu s prezimenom Šitović, nema nikakve dvojbe, samo je pitanje je li on Hasanov (fra Lovrin) otac što ga je zarobio harambaša Talajić u borbama vođenim baš na prostoru gdje bi se moglo nalaziti spomenuto Jezerce? A o kojem se, pak, Jezercu radi malo je teže dati izričit odgovor. Je li u pitanju Vrgorsko Jezero, za koje bi se moglo reći da je ispod Vrgorca (samo je onda upitno zašto se rabi umanjenica Jezerce); Jezerac koji i nije baš ispod Vrgorca ili neko jezerce u polju Rastok koje je postojalo do melioracije u 19. st.?![61] Od točnoga smještaja spomenutoga *Jesersza*, važniji nam je spomen osobe s prezimenom Šitović, i to muslimana, što govori u prilog mišljenju da je uistinu postojalo to prezime, neovisno o imenu i nadimku harambaše Šimuna Talajića. Dakle, iako nemamo čvrst dokaz da je spomenuti Mehmed bio u rodu s mladićem Hasanom (fra Lovrom), pogotovo ne da mu je bio otac, ipak mi se čini razložnim pretpostaviti da je u 17. st. na vrgorsko–ljubuškom području postojao rod toga imena iz kojega je potekao i naš fra Lovro i da je to zapravo njegovo izvorno prezime.

---

[58] Pavičić, 2007., O tome nam svjedoči niz investitura dodijeljenih zaslužnim pojedincima: Harambaši Juri Dugaševiću i njegovim ljudima dodijeljena je 14. 5. 1694. zemlja u Vojnićima *"... mjestu koje se nalazi između Vrgorca i Ljubuškog..."* (189r-190v); Ivanu Dugaševiću i Stipanu Vuliću lipnja 1694., dodjelnicom izdanom u Čitluku, zemlja u Veljacima (214r); Juri Jeličiću lipnja 1694., dodjelnicom izdanom u Čitluku, zemlja u Orahovlju, Vojnićim i Rastoku 216v,r; serdaru Mati Bebiću zemlja Plase i Klokun u Jezercu, dodjelnicom izdanom lipnja 1694. u Čitluku (217v,r); braći Šalinovićima zemlja u Visokoj (?) i Vašarovićima dodjelnicom izdanom lipnja 1694. u Čitluku(219r); Jakovu Jeličiću zemlja u Orahovju dodjelnicom izdanom lipnja 1694. u Čitluku (219r); serdaru Juri Dugašu (!) zemlja u Klobuku "… u susjedstvu vrgoračke tvrđave" dodjelnicom izdanom 1. 5. 1695. (311r-312v); Petru Jelaviću zemlja u Vojnićima dodjelnicom izdanom svibnja 1695. (312r-313v), itd.

[59] Ne pokazuje li se i ovom prigodom da granice "vole" slijediti gorska bila, nego nestalne riječne tokove, pa taman se i odricale zauzetih prostora?!

[60] DAZ, Spisi opć. prov. D. Dolfina 1692.–1696., knj. 3, 222v.: *"Investitura di terre a Marin Orsulich"*. Isti se Marin spominje i u mletačkom zemljišniku iz 1704. s posjedom od 14 kampa i 473 tavole u Borovcima, Doprovcu, Novim Selima i okolnim brdima. (Usp. DAZ, Katastri Dalmacije, knj. 27, 40, kao i Glibota, 2006., 158).

[61] Upravo nam se mogućnost da se radi u nekom jezeru u polju Rastok čini najizglednijom, i to zbog niza činjenica: Prva je što se i danas, nakon provedenih hidromelioracijskih zahvata, u razdoblju s obilnim kišama tu pojavi jezero. Drugi je razlog što se na mnoštvu zemljovida iz 18. st. na prostoru ispod Vrgorca prema Ljubuškom nalazi ucrtano *lago Rastoc* (usp. Ćosić, 2007., 210, 251), a o kojem, primjerice, govori i Fortis. Usp. Fortis, 2004., 236. I treći razlog je spomen upravo jezera Rastok u osmanskim defterima iz (najkasnije) 1572. i 1585. i to baš na prostoru između Vrgorca i Ljubuškog. Usp. Aličić, 1985., 192-193, passim.; Kordić, 1994., 132-133, passim; Kraljević, 1995., 165, passim; Paponja, 2007., 156-161.

Etimologija prezimena Šitović

U raspravi o ispravnosti oblika Sitović/Šitović P. Knezović je iznio i mišljenje o motivaciji nastanka prezimena Šitović. Potaknut činjenicom da je Hasanova oca zarobio Šimun Talajić zvani Delija i da je kod njega Hasan provodio talačke dane, Knezović je pretpostavio da su harambašu zvali Šito jer se u zapadnoj Hercegovini i Vrgorcu rabi ta umanjenica imena Šimun. Posvojni pridjev od toga imena, prema Knezoviću, bio bi Šitov, pa odatle patronimik Šitović, kojeg je fra Lovro uzeo iz zahvalnosti prema svome dobročinitelju, a i da zabaci trag poslije bijega od kuće.[62]

Točno je da se u spomenutim predjelima rabi upravo ta izvedenica od imena Šimun – Šito, ali ne bi stajalo da je posvojni pridjev od izvedenice Šito→Šitov, pogotovo ne da je to uobičajeno, već mi se čini da se taj oblik uopće ne rabi, odnosno bar se ne rabi danas. Danas je na tome području gotovo isključivo u upotrebi posvojni oblik – Šitin,[63] a najvjerojatnije je tako bilo i pred tri stoljeća.[64] Nadalje, upitnim mi se čini da je kod harambaše Šimuna postojao nadimak Šito, kada se izrijekom navodi *Šimun Talajić zvani Delija*, što će reći da je harambaša već imao drugi nadimak, koji je dojmljivo svjedočio o značaju njegova nositelja.[65] Pa ako je i postojao nadimak Šito, on je jamačno bio u drugom planu, a prevladavajući je bio nadimak Delija.

Čini mi se da je u etimologiji ovoga prezimena iliti *"pri imena"*[66] na pravom tragu Raguž, koji mu osnovu izvodi iz osobnoga muslimanskog imena Šit, a koje, najvjerojatnije, stoji u svezi s hebrejskim Set.[67] Potvrdu muslimanskog imena Šit nalazi u Podgorici i G.

---

62 Knezović, 1996., 341.

63 Da je taj posvojni oblik imena Šimun prisutan i na širem hrvatskom prostoru, svjedoči nam i Leksik prezimena nastao prema popisu iz 1948., gdje nije zabilježeno ni jedno prezime s osnovom Šitov, dok je zabilježen oblik Šitin s maticom u Kaštel Lukšiću (34 nositelja u 7 kućanstava). Usto su zabilježeni i sljedeći oblici s osnovom Šit: Šit, Šitaj, Šitan, Šite, Šitej, Šiti, Šitić, Šitikov, Šitina, Šitinc, Šitka, Šitković, Šitler, Šitnik, Šitrović, Šitum i Šitun. (Usp. Leksik, 644).

64 Kad već govorim o vremenu prije tri stoljeća, spomenimo da Kužić na području stare župe Zmino (Muć i šire okolno područje) u tamošnjoj matici krštenih nalazi 1680. upis prezimena Šitović. Doduše, donosi ga pod upitnikom, vjerojatno zbog nesigurna čitanja. (Usp. Kužić, 1997., 199). Međutim, kako su istu maticu obrađivali i Bačić i Bajić-Žarko i kako nigdje ne spominju to prezime (najsličnije kod njih bilo bi Silov, Sinković, Sirković, Šiloević), a i zbog već spomenute same Kužićeve nesigurnosti čitanja, to zanemarujem taj spomen. (Usp. Bačić, 1991., 241-242. i Bajić-Žarko, 1988., 71-82).

65 Delija je turska riječ koja označava junaka, jakotu; tjelesno razvijena muškarca (usp. Klaić, 1983., 272), što Talajić, sudeći po slavljenju od strane starca Milovana, jamačno bijaše. (Usp. Kačić Miošić, 1988., 778).

66 Umjesto pojma prezime, Gojak rabi oblik *pri ime*, što je nekim autorima bio dodatni razlog da u obliku Šitović ne vide pravo prezime, već njegov surogat. Pitanje je znači li Gojaku taj pojam isto što i prezime ili ne? Prema Šimunoviću, priimci i pridjevci su prethodili prezimenima i onoga časa kada su postali stalni, nasljedni i nepromjenjivi član imenske formule, postali su prezime. (Usp. Šimunović, 1995., 319).

67 Raguž, 1980.-1981., 98. Kao dodatni argument tom mišljenju, Raguž navodi i sljedeću rečenicu iz Mevluda*: "Na Havvu ga (tj. 'nur' svjetlo, D. R.) potlje Allah prenese / Šit se rodi pa ga na njeg prenese..."*. Set je treći sin Adama i Eve, rođen nakon Abelova ubojstva.

Vakufu, gdje se u ovome potonjem mjestu kaligrafijom u 19. st. bavio neki Šit-efendija, koji se kasnije prozvao Šitefendić. Ne nalazeći ime Šit i prezime Šitović u rječnicima, niti propitkivanjem na terenu u Hercegovini, Raguž se pita ima li ga u Bosni?! Pregledom telefonskih imenika područja koja "pokriva" sarajevski telefonski poslužitelj, utvrdili smo da s osnovom Šit postoje samo prezimena Šito, Šitarac i Šitum, s tim što su kod prva dva nositelji s muslimanskim imenima, a kod trećeg s kršćanskim.[68] Vidimo, dakle, da i kod suvremenog muslimanskog stanovništva BiH postoji prezime s osnovom Šit, dotično Šito, i teško da je njegov nastanak motivirala izvedenica od imena Šimun.

Stoga mi se, zbog svih razloga gore navedenih, vjerojatnijom čini etimologija koja motivaciju nastanka prezimena Šitović vidi u biblijskom imenu Šit (Set)[69] nego u izvedenici od imena Šimun→Šito→Šitov→Šitović.

Mogući tragovi u ljubuškoj toponimiji

Budući da u suvremenoj ljubuškoj antroponimiji nema traga ovome prezimenu, učinilo mi se razložnim promotriti njezina toponimiju ne bih li pronašao kakav trag rodu Šitovića. Pregledom zemljišnih knjiga, odnosno naziva zemljišnih čestica sačinjenih prema austrijskoj izmjeri 1887. i prema novom zemljišnom izratku sastavljenom nakon snimanju iz zrakoplova 1974., te pregledom specijalnih zemljovida, uočio sam nekoliko toponima koji bi se mogli dovesti u svezu s rodom Šitović ili im je bar imenu motivacijska osnova ista, odnosno slična.

Brdo na kojem je smješten stari dio grada Ljubuškog zove se Butorovica, a najviša kota na njoj zove se Sitomir, odnosno Šitomir.[70] Nadalje, u staroj zemljišnoj izmjeri pronašao sam u naselju Ljubuški zemljišnu česticu pod nazivom Pod Sitomir,[71] razvrstanu kao pašnjak, a u novoj, pak, iz 1974. u k.o. Ljubuški pronašao sam česticu s nazivom Sitomir, razvrstanu kao voćnjak i šuma. U ovoj potonjoj izmjeri, u k.o. Lisice, uz samu rijeku Trebižat 0,5 km uzvodno od mosta koji povezuje Teskeru i Humac, postoji oveći broj njiva pod nazivom Šitovine. Čuva li i jedan od ovih naziva uspomenu na stari rod Šitovića, koji je nekada prebivao na tome prostoru?

---

[68] http://www.bhtelecom.ba/imenik-bht.html, od 7. 6. 2007. S prezimenom Šito postoji 18 pretplatnika na području Sarajeva i 6 na području Mostara, svi s muslimanskim imenima; s prezimenom Šitarac postoji jedan pretplatnik u Tuzli, te s prezimenom Šitum po dva na području Sarajeva i Mostara, svi s kršćanskim imenima. S osnovom Sit, pak, zabilježena su prezimena Sitar, Sitarević i Sitnić.

[69] Zanimljivo je tumačenje što ga donosi Akademijin rječnik. Donoseći riječi sitov i sitovača izvodi ih iz imena biljke síta (rogoz). Isti donosi i toponime Sitovica, Sitovice, Sitovnik, Sitovnjak, Sitovo, Sitovića Bok, a za prezime Sitović, navodeći primjer upravo našega fra Lovre, kaže da je izvedenica od Sit (biblijskog Seth).

[70] Prema saopćenju mr. Radoslava Dodiga ponegdje se nađe pod nazivom Šitomir, a ponegdje pod Sitomir. Isto tako, postoje i različitosti o njegovoj nadmorskoj visini. Prema podatcima mjernikâ iz općinske Službe u Ljubuškom visina bi bila 393,60 m, a prema zemljovidu izrađenom od Zavoda za fotogrametriju iz Zagreba 1996. visina bi bila 397 m.

[71] Gruntovna knjiga k. o. Ljubuški u Općinskom sudu u Ljubuškom, sv. XXIII, 271.

Zaključno razmatranje

Pojava fra Lovre Šitovića na kulturno–povijesnoj i vjerskoj sceni zbog svoje veličine i značenja od samih je početaka izazivala zamjetljivo zanimanje i znatiželju, a dodatnu joj je "pikantnost" unosilo fra Lovrino egzotično podrijetlo i životni put, odnosno preobrazba od muslimana do znamenitoga katoličkoga svećenika i redovnika.

Njegovo dosljedno potpisivanje na tiskanim djelima redovničkim imenom i mjestom podrijetla, pojačano pretpostavkom da je neisticanjem izvornoga prezimena htio prebrisati, odnosno zatajiti, dio svoje muslimanske prošlosti, dovelo je do različitih nagađanja o tom istom izvornom prezimenu.

Od trenutka bilježenja njegove smrti, kada je istaknuto da mu je *pri ime* bilo Šitović, do bilježenja u prvim, Vladmirovićevim, životopisima na latinskom i hrvatskom jeziku pod prezimenom Sitović, a što se, zbog površnosti, prihvaćalo kao drugi oblik njegova prezimena, u kasnijoj se literaturi pojavilo bilježenje pod oba prezimena izazivajući na taj način nedoumice o ispravnosti svakoga od njih.

U posljednje se vrijeme pojavilo i mišljenje, koje je etimologiju njegova prezimena nalazilo u muškom imenu Šimun, odnosno njegovoj izvedenici Šito, kako se zvao harambaša koji je zarobio Hasanova (fra Lovrina) oca i kod kojega je ovaj provodio svoje talačke dane i upoznao kršćansku vjeru i zapadnoeuropsku kulturu, pa je, iz zahvalnosti prema njemu i motivirano njime, fra Lovre i "dobio" to prezime.

Na koncu, u najnovije se vrijeme pojavilo mišljenje da mu ni jedno od ta dva oblika nije bilo izvorno prezime, čime je postalo bespredmetno koji je od tih oblika ispravan i koja bi im bila etimologija, već da je to bilo prezime Alendar(ović), a poradi toga što je fra Lovro za tzv. Maloga rata pokrstio Ahmeta Alendarovića.

Prihvaćajući "naputak" o potrebi pretraživanja arhivâ samostanâ gdje je fra Lovro boravio i uzimajući u obzir argumente koji su govorili u prilog obliku Šitović naprama Sitović, a kako se već bila pojavila sumnja u etimologiju od imena Šimun (Šito) i u uvjerljivost argumenta koji je govorio o prezimenu Alendar kao izvornom, to sam se otputio prema Makarskoj i pomnjivim pretraživanjem u arhivu tamošnjega samostana pronašao vlastoručni upis fra Lovrina prezimena, i to u obliku Šitović.

Kako sam već od prije znao za postojanje prezimena Šitović na vrgorsko-ljubuškom prostoru u vremenu kada je živio i mali Hasan, odnosno fra Lovre, to sam se, uz spomenuti podatak pronađen u Makarskoj, još više uvjerio u izvornost prezimena Šitović, kada sam u DAZ-u pronašao podatak o Mehmedu Šitoviću kao bivšem zemljoposjedniku na, isto tako, vrgorsko-ljubuškom području, koje je netom potpalo pod mletačku vlast.

Na koncu, završio bih pitanjem: Hoće li nakon argumentiranja iznesenih u ovome radu i nadalje ostati dvojba o fra Lovrinu izvornom prezimenu i ustrajavanje u pisanju pogrješnih oblika?

Izvori

ASM, S – 38
S - 46
ASZ, Starinski mrtvar obitelji zaostroške (SMOZ)
ASZ, ŽM 198
ŽM 210
DAZ – Državni arhiv Zadar
- Spisi opć. prov. D. Dolfina 1692. – 1696., knj. 3.
- Katastri Dalmacije, knj. 27, Libro catastico della ivrisdictione di Cicluch del sartar (!)Matia Bebiz
- Matična knjiga krštenih župe Sinj, sv. I. (1699.–1727.),

Općinski sud u Ljubuškom
- *Gruntovna knjiga k.o. Ljubuški, sv. XXIII*

Općina Ljubuški, Služba imovinsko–pravnih i mjerničkih poslova
- *Popis zemljišnih čestica k.o. Ljubuški i k.o. Lisice*

Objavljeni izvori

Leksik, 1976. – Leksik prezimena SR Hrvatske, Institut za jezik i NZMH, Zagreb, 1976.

Literatura

Aličić, 1985. – Ahmed ALIČIĆ, Prilog izučavanju istorije Ljubuškog i okolice u XV. i XVI. stoljeću, *Zbornik: 100 godina Muzeja na Humcu*, SIZ kulture općine Ljubuški, Ljubuški, 1985.

Alilović, 1986. – Ivan ALILOVIĆ, *Biobibliografija hrvatskih pisaca Bosne i Hercegovine do god. 1918*, Vlast. nakl. i Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986.

ARj, 1955. – *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, dio XV, sv. 63, JAZU, Zagreb, 1955.

Bačić, rukopis. – Petar KRSTITELJ BAČIĆ, *Nekrolog spomen-knjiga svih pokojnih Franovaca Provincije Presv. Odkupitelja u Dalmaciji, od davnih godina do god. 1925*, Arhiv samostana Visovac.

Bačić, 1991. – Stanko BAČIĆ, *Visovački franjevci u skradinskoj biskupiji*, Knjižnica Zbornika "Kačić", knj. 20, Split, 1991.

Bajić-Žarko, 1988. – Nataša BAJIĆ–ŽARKO, Najstarija sačuvana matična knjiga dijela Dalmatinske zagore 1679.-1710, *Čakavska rič*, br. 1, Split, 1998.

Crnica, 1939. – Ante CRNICA, *Naša Gospa od Zdravlja i njezina slava*, Franjevačka visoka bogoslovija Makarska, Šibenik, 1939.

Ćosić, 2007. – Stjepan ĆOSIĆ, Zagora na starim zemljopisnim kartama i katastarskim planovima, *Katalog izložbe: Dalmatinska zagora – nepoznata zemlja*, Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2007.

Džaja, 2000. – Srećko M. DŽAJA, Osmansko osvojenje Bosne i Rimska kurija, *Zbornik: 500. obljetnica smrti fra Anđela Zvizdovića*, Franjevačka teologija i Franjevački samostan, Sarajevo – Fojnica, 2000.

Fortis, 2004. – Alberto FORTIS, *Put po Dalmaciji*, Marjan tisak, Split, 2004.

Glibota, 2006, – Milan GLIBOTA, *Povijest Donje Neretve i prvi Mletački katastri,* DAZ, Zadar, 2006.

Grbavac, 1990. – Josip GRBAVAC, "Pisna od pakla" fra Lovre Šitovića u kontekstu vremena, *Zbornik: Isusovac Ardelio Della Bella (1655.-1737.)*, Crkva u svijetu i Obnovljeni život, Split-Zagreb, 1990.

Gujić, 1941. – Kasim GUJIĆ, Hrvatsko podrijetlo begovskih familija u zapadnoj Bosni i Hercegovini, *Napredak – hrvatski narodni kalendar*, 31/1941, HKD "Napredak", Sarajevo, 1940.

Hasandedić, 1999. – Hivzija HASANDEDIĆ, *Muslimanska baština Bošnjaka,* II, Islamski kulturni centar, Mostar, 1999.

Jukić, 1973. – Ivan Frano JUKIĆ, *Sabrana djela*, knj. II, Svjetlost, Sarajevo, 1973.

Jurišić, 1999. – Hrvatin Gabrijel JURIŠIĆ, Fra Lovre Šitović, *Kršni zavičaj*, br. 32, Franjevački samostan Humac, Humac, 1999.

Kačić Miošić, 1988. – Andrija KAČIĆ MIOČIĆ, *Razgovor ugodni naroda slovinskog,* Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1988.

Kapitanović, 2007. – Vicko KAPITANOVIĆ, Franjevci: *Stvaraoci i čuvari kulturne baštine, Katalog izložbe: Dalmatinska zagora – nepoznata zemlja*, Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2007.

Klaić, 1983. – Bratoljub KLAIĆ, *Rječnik stranih riječi*, NZMH, Zagreb, 1983.

Knezović, 1996. – Pavle KNEZOVIĆ, Šitović ili Sitović (Prilog znanstvenom rasvjetljavanju povijesnih nedoumica), *Zbornik: Ljubuški kraj, ljudi i vrijeme*, Ziral i Naša djeca, Mostar – Zagreb, 1996.

Knezović, 2000. – Pavao KNEZOVIĆ, Izdanja djela fra Lovre Šitovića, *Bosna franciscana,* br. 12, god. VIII, Franjevačka teologija, Sarajevo, 2000.

Knezović, 2006. – Pavao KNEZOVIĆ, *Rara croatica u Humačkoj knjižnici,* (1), HUM, sv. 1, Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru, Mostar, 2006.

Konjhodžić, 1974. – Mahmud KONJHODŽIĆ, *Kronika o ljubuškom kraju*, knj. 1, SUBNOR, Ljubuški, 1974.

Kordić, 1994. – Zvonko KORDIĆ, Nahije Imotski i Ljubuški u defteru iz 1585. godine, *Imotski zbornik*, br. 2, Matica hrvatska, 1994.

Koroman, 1996. – Veselko KOROMAN, *Hrvatsko pjesništvo Bosne i Hercegovine od Lovre Sitovića do danas,* 2. izd., Ministarstvo prosvjete, kulture i znanosti HRHB, HKD Napredak, IP Obzor, Mostar, Split, Međugorje, 1996.

Kovačić, 1991. – Anto Slavko KOVAČIĆ, *Biobibliografija franjevaca Bosne Srebrene*, Svjetlost, Narodna i univerzitetska biblioteka BiH, Franjevački provincijalat "Bosne Srebrene", Sarajevo, 1991.

Kraljević, 1995. – Rudolf KRALJEVIĆ, Pabirci iz vinogradarske povijesti ljubuško-veljačkog kraja (1477.-1878.), *Hercegovina*, br. 1(9), Mostar, 1995.

Kuna, 1961. – Herta KUNA, Neke osobine jezika fra Lovre Sitovića, Naučno društvo NR BiH, *Građa,* 10, knj. 7, Sarajevo, 1961.

Kuna, 1977. – Herta KUNA, *Das kroatisch-serbische Schrifttum in Bosnien und Herzegowina,* Dragutin Prohaska, Zagreb, 1911. (Prikaz i ocjena s osobitim osvrtom na srednjevjekovnu bosansku književnost), ANUBiH, Posebna izdanja, knj. XXXV, Sarajevo, 1977.

Kužić, 1997. – Krešimir KUŽIĆ, *Povijest Dalmatinske zagore*, Književni krug, Split, 1997.

Lovrenović, 1982. – *Književnost Bosanskih franjevaca*, prir. I. Lovrenović, Svjetlost, Sarajevo, 1982.

Lulich, 1857. – Ante LULICH, S*tato della dalmata francescana provincia de mm. oo. del SS. Redentore in Dalmazia*, Spalato, 1857.

Nikić, 2001. – Andrija NIKIĆ, *Fra Lovro Šitović i njegova djela,* Franjevačka knjižnica i arhiv, Mostar, 2001.

Nikić, 2004. – Andrija NIKIĆ, *Lučonoše naše vjere i uljudbe*, Franjevačka knjižnica i arhiv, Mostar, 2004.

Nosić, 1998. – Milan NOSIĆ, *Prezimena zapadne Hercegovine*, HDF, Rijeka, 1998.

Nuić, 1939. – Arhanđeo NUIĆ, *Patriotsko i religiozno djelovanje Sitovićeve latinske gramatike, Stopama otaca – Almanah hercegovačke franjev. omladine*, V/1938./39., Zbor franjevačke bogoslovne mladeži "Bakula", Mostar, 1939.

Paponja, 2007. – Ante PAPONJA, Ubikacija toponima naselja Ljubuške nahije prema osmanskom popisu iz 1585. godine, *Hercegovina*, br. 21, Mostar, 2007.

Pavičić, 2007. – Vlado PAVIČIĆ, ZVIRIĆI: Rubno selo Otomanskoga Imperija i mijene njegova žiteljstva u ratnim srazovima 17. stoljeća, *Hercegovina*, br. 21, Mostar, 2007.

Raguž, 1980.-1981. – Dragutin RAGUŽ, Hrvatska gramatička terminologija u dvjema preradbama Alvarezove latinske gramatike, JAZU, *Filologija*, knj. 10, Zagreb, 1980.-1981.

Ravlić, 1973. – Jakša RAVLIĆ, Lovro Sitović i narodna pjesma, *Radovi Instituta JAZU* u Zadru, sv. XX, Zadar, 1973.

Soldo, 1993. - Josip Ante SOLDO, priređivač, *Makarski ljetopisi*, Književni krug, Split, 1993.

Stanojević, 1962. – Gligor STANOJEVIĆ, Dalmacija u doba morejskog rata 1684. – 1699, *Vojno delo*, Beograd, 1962.

Šimunović, 1995. – Petar ŠIMUNOVIĆ, *Hrvatska prezimena: podrijetlo, značenje, rasprostranjenost,* Golden marketing, Zagreb, 1995.

Šitović, 2001. – Lovro ŠITOVIĆ, *Grammatica latino-illiryca*, prir. fra A. Nikić, Franjevačka knjižnica i arhiv, Mostar, 2001.

Šitović, 2005. – Lovro ŠITOVIĆ, *Grammatica Latino – Illyrica: ex Emmanuelis: aliorumque approbatorum grammaticorum libris juventuti Illyricae studiose accommodata: a patre f. Laurentio de Gliubuschi, Mlade - Matica hrvatska – Synopsis, Zagreb* - Ljubuški – Sarajevo, 2005.

Vladmirović, 1770. – Luka VLADIMIROVIĆ (Lucio Narentino), *Chronicon archiviale continens brevem descriptionem principii et continuationis venerabilis Conventus Sanctae Mariae Zaostrogiensis,* Venetiis, 1770.

Vladmirović, 2006. – Luka VLADIMIROVIĆ, Chronicon archiviale (ulomci), *Zbornik o Luki Vladmiroviću*, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2006.

Vrčić, 1972. – Vjeko VRČIĆ, *Vrgorska krajina*, Župski ured Vrgorac, Vrgorac, 1972.

Zlatović, 1888. – Stipan ZLATOVIĆ, *Franovci države Presvetog Odkupitelja i hrvatski puk u Dalmaciji*, Zagreb, 1888.

Internet

http://www.bhtelecom.ba/imenik-bht.html, 7.6.2007.

V. PAVIČIĆ, Fra Laurentius de Gliubuschi: Alendar(ović), Sitović ili Šitović?,
Rad. Zavoda povij. znan. HAZU Zadru, sv. 50/2008., str. 193–211.

Vlado PAVIČIĆ: FRIAR LAURENTIUS DE GLIUBUSCHI: ALENDAR(OVIĆ), SITOVIĆ OR ŠITOVIĆ

Summary

During his lifetime, friar Lovro Ljubušak was a man of exceptional repute amongst his fellow brothers both for his pastoral, preaching and educational work but also because of his writing. He drew special attention to himself because of his "exotic" origins from a Muslim family and his voluntary conversion which occurred during the Morean war. Since he singed his published works and the manuscripts with which we are as of now acquainted only using his name and the place of his origins, which some biographers attribute to his desire to hide his Muslim origins, a certain insecurity and disagreements as to his original surname has "crept" into the relevant literature. Thusly some "baptized" him with the surname Šitović, others thought it was Sitović, while more recently an opinion has arisen that his original surname was Alendar. In addition, the dilemma between Šitović and Sitović was marked by a mistaken etymology. Some who argued for the Šitović variant maintained that friar Lovro took the name from chieftain Šimun Talajić who had captured his father and held the friar as a hostage while those who preferred the Sitović variant derived it from the profession of one who makes sieves (sito). After going through the registers of birth in the monasteries in Zaostrog and Makarska, the author not only found the inscription of the surname in the Šitović form but also friar Lovro's signature in his own handwriting by way of which he takes on this name. Continuing this investigation in the Zadar archive, the author discovered an entry identifying Mehmed Šitović as a former landowner in the Ljubuški-Vrgorac area during the period of the Morean war when the capture of Hasan's (friar Lovro's) father took place, when he was being held hostage and when he converted from Islam to Catholicism. On the basis of these findings he concludes that friar Lovro's original surname was Šitović putting to rest the extant etymologies of the surnames.

Key words: friar Lovro Šitović, Ljubuški, Vrgorac, surnames, Franciscan order, Morean war, conversion, registers of birth.